FEMINIST REWRITIND. THE PENELOPIAD OF MARGARET ATWOOD

Ștefan (Miheț) Maximiliana
PhD. student, „1 Decembrie 1918" University of Alba Iulia

Abstract:Based on the transtextual relationships apparent in the very title of Margaret Atwood's work The Penelopiad, this article examines the, intertextual characteristics of those relationships with The Odyssey. The main focus of the article is to demonstrate how Atwood's conflict with the heroic codes and the patriarchal nature of the Homeric text makes her recreate the stories of Penelope and of her twelve hanged maids under Odysseus' orders, based on epic as well as on mythic material. By giving voice to Penelope as an autodiegetic narrator, and to the chorus of maids who comment on the queen's narrative, whose voices are in keeping with our contemporaneity, Atwood redirects the reader's horizon of expectations towards a new textual, generic and critical perspective.

Keywords: feminism, feminist, woman, society, mith, reinterpretation

Termenii *feminism* și *feminist* au apărut pentru prima dată în Franța, apoi în Olanda în 1872, în 1890 în Marea Britanie în final, în Statele Unite ale Americii în 1910. Apariția acestor termeni a rezultat din realitatea unei societăți în care femeile erau obligate să ocupe un loc secundar în lume în raport cu bărbații, iar această poziție secundară, s-a considerat că nu este necesară.

A defini *feminismul* ca o teorie a problematicii genului și a tematicii specifice prozei feministe, este necesar să luăm în discuție, precum la postcolonialism, tensiunile și relațiile de putere implicate în raportul centru-margine, autoritate-nonautoritate, cu aplicație asupra relației masculin-feminin. Rescrierile feministe se focalizează asupra patriarhatului, vizează reliefarea mijloacelor prin care un sistem social, definit ca autoritate masculină, a acționat ca forță agresivă la adresa femeilor și aspiră spre transformarea acestor relații inechitabile și disfuncționale. Miza feminismului este construirea propriei identități a femeii în plan social și se definește ca o subminare a operelor autoritare masculine.

Istoria feminismului în Canada se caracterizează printr-o luptă treptată, care vizează stabilirea drepturilor egale. Opera scriitoarei Margaret Atwood este reprezentativă în literatura anglofonă a Canadei și totodată în literatura universală. Nominalizată la *Man Booker International Prize*, inaugurat în 2005, premiu care consfinţeşte recunoaşterea unui scriitor pentru realizări remarcabile în domeniul literar, Margaret Atwood este autoarea a mai bine de 35 de opere în proză, poezie şi eseuri critice, apreciate pe plan internaţional. Margaret Atwood face parte dintr-o lungă linie de autori cu implicare feministă devenind cu adevărat interesată de această mișcare, încă din timpul petrecut la Colegiul Victoria de la Universitatea din Toronto, cînd a fost înconjurată de femei intelectuale. Acest lucru a influențat foarte mult mentalitatea ei, deja feministă. Deseori, prezintă în operele sale personaje feminine dominate și asuprite. Scrierile sale se ocupă de lumea subjugată și ascunsă a femeilor, lume în care, nedreptatea din societate le aruncă în întuneric și în pierderea de sine. Potrivit criitoarei, victimizarea femeii a fost o tradiție acceptată în societatea acestei lumi, de aceea, ea satirizează societatea tocmai pentru mentalitățile ei stereotipice.

Se poate observa interesul deosebit al scriitoarei pentru identitatea femeii prin raportare la privilegiul puterii deținut de bărbat, precum și pentru constituirea femeii în subiect, cu autonomie și voce în construirea propriei vieți. Personajele sale își asumă rolurile de gen, în special în relațiile de cuplu și familie, totodată reliefînd raportul dintre identitatea

BDD-A30580 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:35 UTC)

lor de gen şi libertatea de acţiune. Margaret Atwood speculează problemele predominante ale feminismului, cum ar fi pierderea identității, subordonarea femeii dominată de bărbaţi şi percepută ca un produs pentru consum, societățile bărbătești şoviniste, femeia care se străduiește să-şi stabilească o identitate proprie.

În *Penelopiada* abordează o teorie care încearcă să reinterpreteze şi să redefinească literatura, cultura şi istoria. Talentul lui Atwood tocmai în asta constă: preia mitul şi îl modifică în favoarea figurilor feminine ale acestuia, totul fiind mult prea credibil, atît de credibil, încît ai impresia că orice cuvînt este adevărat, fără urmă de îndoială, iar cînd termini lectura, personajele ei au tendinţa de a-şi continua existenţa dincolo de foaia de hîrtie, rămînînd vii în memoria ta, de parcă au existat, de parcă le-ai cunoscut cîndva.

În scrierea feministă *Penelopiada* introduce elemente ale mitului odiseic şi revigorează literatura abuzînd chiar de convenţiile genului existent, din care rezultă o combinație de genuri. *Penelopiada* este o scriere gen-hibrid, în care parodiază mitul grecesc al aventurierului Odiseu şi al soției sale credincioase, Penelopa, subminînd poemul epic al lui Homer într-o satiră spirituală. *Odiseea* se concentrează pe povestea Ulise şi a numeroaselor încercări pe care trebuia să le depăşească înainte de a se putea întoarce acasă după Războiul Troian. În contrast, *Penelopiada* debutează cu relatarea Penelopei a propriei povești de viață, într-o ordine cronologică începînd cu copilăria.

Pornind de la această idee, prezentul articol investighează modul în care Margaret Atwood preia şi modifică textul eroic al lui Homer. Astfel, scriitorea preia şi păstrează personajele feminine din Odiseea, dar, în acelaşi timp, le recreează, dîndu-le *voce,* acestea fiind participante directe la acțiune. Dar, pentru a înțelege pe deplin textul lui Atwood trebuie să trecem în revistă subiectul sursei de inspirație, şi anume, al *Odeseei* lui Homer.

Penelopa a fost soţia lui Ulise, cel care a luptat în războiul troian pentru recuperarea Elenei şi înapoierea acesteia soţului ei, Menelau. Elena a fost cea pentru care s-a iscat războiul troian, fiind furată de către Paris, fiul mai mic al regelui Priam al Troiei. Elena era verişoara Penelopei. În timp ce Elena cucerea bărbaţii, făcîndu-i chiar să pornească un război pentru ea, Penelopa a rămas în memoria colectivă a umanităţii drept un model de supunere, loialitate, dragoste şi blîndeţe feminină, lucru cu care Margaret Atwood, aparent, nu prea este de acord.

Atwood dă un exemplu de refocalizare a mitului călătoriei eroului din perspectivă feministă ironică şi printr-un narator feminin. Povestea este o retrospectivă a poveştii mitice, cu aceleaşi personaje, cu evenimente majore, continuînd textul original al lui Homer şi adăugînd noi evenimente. Acum, Penelopa nu mai apare ca o soție fidelă, ci e plină de farmec, ironică, are o limbă ascuțită şi douăsprezece slujnice devotate cu care îşi petrece zilele în aşteptarea lui Odiseu. Vechea Penelopă observată sub aspectul calității, care a făcut din ea un mit, şi anume, fidelitatea, *o bîtă de altoit alte femei,* nu mai este drept un model de supunere, loialitate, dragoste şi blîndeţe feminină, lucru cu care Margaret Atwood, aparent, nu prea este de acord. Acum avem şansa să o cunoaştem pe Penelopa cu toate feţele ei, şi bune, dar şi rele. Acum, Penelopa este chiar mai înțeleaptă şi mai înțelegătoare decît omologul ei antic - ea este pe deplin conştientă că cerşetorul este Odiseu deghizat şi profită de ocazia de a pune capăt ospățului. Această modificare a atitudinii personajului serveşte la evidențierea noii mentalități față de femei şi față de ceea ce sunt capabile. În timpul vechilor greci s-a crezut că, pentru ca Penelopa să fi putut să vină cu un astfel de plan, ar fi fost nevoie de ajutorul zeilor, dar, în societatea contemporană, se acceptă că femeile sunt perfect capabile de a avea idei inteligente proprii.

De fapt, se denunță strategiile unei societăți patriarhale care are nevoie de un exemplu de comportament conjugal, dar modernitatea a semnalat fisurile mitului. În romanul lui Atwood se spulberă ideea de fidelitate. Eugen Simion în *Cumintea Penelopă şi ambiguitățile unui mit*, consideră personajul ca fiind *cu minte*, decît *cuminte*. Ea are în vedere doar două

BDD-A30580 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:35 UTC)

soluții: întoarcerea lui Ulise sau mariajul cu unul dintre pețitori, varianta singurătății fiind exclusă. Margaret Atwood respinge interpretarea Penelopei ca personaj pasiv și subliniază rolul său central în strategia narativă a Odiseei, făcînd din ea un personaj esențial, care modifică esența *Odiseei*.

Reprezentarea femeii în cadrul acestui roman ajută la provocarea definirii tradiționale a feminității, în timp ce re-construiește și consolidează noi definiții care includ noi posibilități de interpretare. Această revizuire actuală a mitului este consecința unei noi sensibilități feministe, care s-a dezvoltat începînd cu sfîrșitul anilor '70 și care a pus în discuție ierarhia de gen a societății. O revizuire feministă a mitului despre femeie și o rescriere a arhetipurilor feministe din perspectiva feministă, precum *Penelopiada*, poate ajuta la extinderea definiției feminității pentru a include noi posibilități și reprezentări ale identității feminine.

Cartea este narată de însăși Penelopa, aflată acum în viaţa de apoi în anii 2000, cînd aceasta, săturîndu-se să-şi tot audă povestea distorsionată şi măcelărită, hotărăşte să o spună din propriul punct de vedere, aşa cum a trăit-o şi a simţit-o atunci, cînd încă mai trăia. Astfel, începe propria ei versiune a *Odiseei,* de data asta concentrată mai degrabă pe ea şi alte figuri feminine din jurul ei, decît pe Ulise şi bravele lui peripeţii din război şi de pe mare. Pentru Penelopa n-a fost uşor să aibă grijă de un regat în absenţa soţului ei plecat să lupte în războiul troian. Supărată că Odiseu a fost obligat să plece din cauza comportamentului şocant al frumoasei sale verişoare, Elena, Penelopa se vede nevoită să-şi crească singură fiul neascultător, să înfrunte toate bîrfele scandaloase şi să ţină piept celor peste o sută de peţitori desfrînaţi, lacomi şi însetaţi de sînge.

Margaret Atwood i-a dat Penelopei un glas realist şi mucalit, ca să-şi spună povestea veche de cînd lumea. În interpretarea autoarei canadiene, soţia lui Ulise este o femeie complexă, inteligentă, căreia nu i se oferă prea multe alegeri în viaţă. Personajul Penelopa are o altă voce, cu care povestește cum a fost asuprită toată viața de tatăl ei, regele Icarus de Sparta, și apoi de soțul ei, regele Odiseu al Ithacăi. Aceasta se mărită la cincisprezece ani cu Ulise în urma unui fel de competiţie sportivă, pe care Ulise o cîştigă prin vicleşuguri. Cu toate astea, Penelopa descoperă în Ulise nu un bărbat de care se simte atrasă şi vrăjită, ci mai degrabă un partener de conversaţii, de schimburi de idei. Pentru vremea ei, pentru oamenii de care este înconjurată, venirea lui Ulise în viaţa Penelopei reprezintă, totuşi, o gură de aer proaspăt. Descoperă că bărbatul ei o ascultă cu răbdare şi interes, îi acordă dreptul de a-şi exprima opinia şi, deşi Penelopa îşi dă seama că, uneori, aceasta e şi o viclenie din partea lui Ulise pentru a cîştiga simpatia oamenilor, ea se bucură. Însă, aşa cum e de obicei, cum nimicfrumos nu durează o veşnicie, soţul Penelopei este chemat să lupte în războiul troian. Acesta pleacă, iar viaţa reginei cunoaşte o altă schimbare.

În cei douăzeci de ani în care Ulise e plecat, Penelopa trebuie să facă faţă străinilor care o înconjoară, căci ea nu mai e în palatul tatălui ei, ci în cel al soţului. Acum îşi vede ameninţat statutul de mamă, soţie, stăpînă, aşa încît, are nevoie de o strategie proprie pentru a ţine sub control încercările de destabilizare venite din mai multe direcţii. Trebuie să reziste cu stoicism tuturor peţitorilor, întrucît, ea încă mai speră că Ulise se va întoarce. Pe deasupra, mai trebuie să tempereze şi comportamentul rebel al lui Telemah, fiul ei şi al lui Ulise.

Pe scurt, ni se descoperă viaţa unei femei care se luptă să rămînă puternică, în ciuda tuturor obstacolelor pe care soarta le aruncă în faţa ei. O viaţă demnă de admirat şi de compătimit, totodată, căci în concepţia lui Atwood, Penelopa este un aisberg: ceea ce se ştie din *Odiseea* despre ea nu este decît vîrful, pe cînd părţile mai importante, părţile care o fac *om*, reprezintă restul aisbergului, aflat sub apă.

Primul pas al strategiei de a face faţă încercărilor vieţii a fost alegerea a douăsprezece slujinice-informatori, pe care le pune să se infiltreze pe lîngă peţitori, oferindu-le servicii sexuale cu scopul de a afla ce i se pregătește. Așa află că toți peţitorii o doreau de soție doar

BDD-A30580 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:35 UTC)

din interes, dorindu-i averea și nu pe ea, ba mai mult avînd o înțelegere de recompensă a celorlalți.

În același timp asistăm și la o luptă domestică între Penelopa și doica Euriclea, rămășița unui sistem patriarhal de coerciție feminină, care o vrea pe tînăra soție o călugăriță, un administrator al casei, discreditată ca mamă.

O a treia tensiune Penelopa-Telemah, care aflat în criza emancipării virile, se vrea acreditat ca forță decizională, față în față cu o femeie care îi amână emanciparea. Singura strategie valabilă pentru Penelopa nu este împotrivirea fățișă, ci așteptarea circumspectă, după cum o sfătuise mama sa, să urmeze modelul apei care nu opune rezistență și cu răbdare macină orice obstacol.

Ideologia romanului constă în mutarea accentelor centru-margine, descoperind aspectele ancilare prin care autoritatea Euricleei e clătinată de emanciparea slujnicelor conspiratoare și actul țesutului și destrămatului celebrului giulgiu ce simbolizează viziunea asupra vieții și făurirea propriului destin, căci țesutul înseamnă hotărîrea destinului cuiva.

Autoarea nu intervine în intriga mitului decît pentru a-l completa din culise. Rememorarea constă în povestirea Penelopei dintr-un Hades contemporan, cu limbaj argotic, revoltată de transformarea ei într-o legendă. În spatele istoriei laudative se ascunde imaginea unei femei de naivitatea căreia rîde întreaga posteritate homerică. Pentru ea nu contează decît să i se recunoască inteligența și voluntarismul. În general, inteligența e o calitate pe care un bărbat o apreciază la o femeie doar de la depărtare.

Atît Ulise, cît și Penelopa sunt foarte diferiți față de versiunea originală.

Penelopa este un personaj captivant, iar viaţa ei nu este deloc dintre cele mai banale, în ciuda tuturor celor declarate despre ea de-a lungul timpului. Întreaga carte despre viaţa ei, scrisă din punctul ei de vedere, este un tribut adus acestui tip de feminism, Atwood oferind o voce pentru greutățile personajului și inteligența pe care o folosește pentru a trece prin viaţa aspră, care este o formă a teoriei rezistenței feministe. Ea este o femeie care vrea doar să se răzbune atît pe soț, cît și pe verișoara sa Elena. Nu mai este caracterul credincios și pasiv cu care ne-am obișnuit, ci o soție modernă și furioasă care își exprimă mânia, transformată fiind de-a lungul timpului într-o legendă edificatoare.

Ulise este pur și simplu un mincinos, care nu are nimic eroic în comportament și este absolvit de vină în final. Sub aspect mentalitar între perioada homerică și secolul XXI, dialogul între milenii devine un tablou parodic, în urma căruia apare întrebarea dacă putem judeca lumea grecească sau dacă principiile umanului nu sunt cumva atemporale, crima e crimă, violul e viol și în sclavagism și în epoca de astăzi.

Existența calităților masculine și feminine naturale este complet răsturnată în acest roman, unde se demonstrează în mod clar că atît bărbații, cît și femeile joacă doar niște roluri.

Discursul feminist se poartă asupra categoriilor identitare ce antrenează discuții de tip social, de aceea valorile morale pot fi judecate sub aspect societal. Puțin sensibilă la o morală patriarhală, Penelopa exprimă acuzele sale la adresa aspectelor de mitologizare și eroizare. Ea denunță mitul ca realitate globalizată în sens pervers, loialitatea aservită politicii de conservare statală care neglijează adevărul individual, subiectiv.

Caracteristica de bază a miturilor este durabilitatea, căci ele pot fi în mod constant comunicate, repetate, dar, în același timp, pot fi schimbate și adaptate pentru a se potrivi oricărei epoci și oricărui loc. Feminismul se află în fruntea problemelor contemporane, astfel încît o adaptare modernă, cum este *Penelopiada*, era aproape sigur să fie produsă. *Odiseea* a fost, și continuă să fie, un mit de mare succes, deoarece este chintesența poveștilor eroice, cu fapte puternice și călătorii periculoase, femei frumoase și zei puternici. Acestea formează elementele de bază ale unei povești, care poate fi folosită pentru a construi mii de alte povești în multe alte culturi pe perioade îndelungate. Pentru ca orice adaptare modernă a acestui mit să aibă succes, trebuie să apeleze la tehnici moderne.

BDD-A30580 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:35 UTC)

Opera feministei Margaret Atwood vorbește despre puterea manipulatorie a cuvîntului, respectiv a cuvîntului textului hegemonic. El e o revoltă împotriva discursului oficial instituit de mit și de preluările lui atrăgînd atenția asupra puterii periculoase a cuvîntului de a institui prin simpla repetare o metarealitate contrară realității însăși.

Anti-*Odiseea* Margaretei Atwood, este un mini-roman fascinant, o perspectivă nouă și unică, făcătoare de dreptate într-o lume a bărbaților, este povestea din umbra epopeii, cea fără strălucire și glorie, povestea veșnic ignoratelor femei eroine.

BIBLIOGRAPHY

Ediția operei investigate

1. Atwood, Margaret, *Penelopiada*, trad. Gabriela Nedelea, Editura Corint, București, 2008.

Referințe teoretice și critice

1. Atwood, Margaret, *Survival: A Thematic Guide to Canadian Literature*, Anansi, Toronto, 1996.
2. Atwood, Margaret, *The Penelopiad: The Myth of Penelope and Odysseus*, Atlantic, Canongate, 2005.
3. Graves, Robert, *The Greek Myths*, London: Penguin, Combined Edition, 1992.
4. Wilson, S. R., „Mythological Intertexts in Margaret Atwood's Works", în *Margaret Atwood's Works and Impact*, New York: Camden House, Edited by R. M. Nischik.

Bibliografie electronică

1. http://www.stage-door.com/Theatre/2012/Entries/2012/1/18_The_Penelopiad.html (accesat la data de 10.02.2018)
2. Wikipedia, http://library.cn.edu/speccoll/cn_studies/volxx_issy/v11n1_2006.pdf#page=62 (accesat la data de 10.02.2018)
3. Nestruck, J. Kelly, https://www.theglobeandmail.com/arts/theatre-and-performance/fine-female-cast-makes-for-a-magical-penelopiad/article630458/ (accesat la data de 10.02.2018)

BDD-A30580 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:35 UTC)